

به نام خداوند بخشنده مهربان

مجلد سوم از کشور حکیم مؤمن در طب

تألیف:

حکیم شمس الدین محمد

تصحیح، پژوهش و ویرایش:

ناصر رضای پور

به کوشش:

محمد رضا شمس اردکانی، فرید قاسملو

سرشناسه	: حکیم مؤمن، محمد مؤمن بن محمد زمان، قرن ۱۱ ق.
عنوان و نام پدیدآور	: مجلد سوم کشتکول حکیم مؤمن / مؤمن تنکابی.
مشخصات نشر	: تهران: راه کمال، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ ص.
شابک	: 978-600-5433-40-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: پزشکی اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	: پزشکی سنتی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴.
موضوع	: بیماری‌ها -- درمان
شناسه افزوده	: رضایی، پور، ناصر، ۱۳۵۸ - مصحح
رده بندی کتره	: ۱۳۹۰ ۳۸۸/۱۲۸/۳۲
رده بندی دیویی	: ۶۱۰/۹۱۷۴۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۶۲۳۴۵۲

مجلد سوم از کشتکول حکیم مؤمن در طب

تألیف: حکیم شمس‌الدین محمد

تصحیح، پژوهش و ویرایش: ناصر رضایی پور

به کوشش: محمدرضا شمس‌الدین، فرید قاسملو

ناشر: راه کمال

طراح جلد: مهدی انوشیروانی

شمارگان: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۱

بهاء: ۴۸۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۳۳-۴۰-۱

تلفن: ۰۹۱۲۳۵۹۱۴۴۳-۶۶۴۰۶۴۷۷

WWW.CHOOGAN.COM

مصحح و ناشر این کتاب در قبال کارآمدی بالینی و بی‌زیان بودن درمان‌های
توصیه شده در این کتاب مسئولیتی ندارند.

ملاحظات طب جدید و آگاهی از عوارض گیاهان دارویی

و تدابیر آنها در داروهای رایج

برای عموم درمان‌های مبتنی بر طب سنتی ایران ضروری است.

لذا مطالب این کتاب نباید بدون تشخیص درست بیماری توسط پزشک

متخصص طب سنتی ایران به کار بسته شود یا به دیگران توصیه گردد.

۱۵.....	دیباچه مصحح
۱۹.....	باب اول، اندر مقدمه آفرینش بنی آدم
۲۵.....	باب دوم، در تشخیص احوال مردم در حال بیماری و حال صحت
۲۵.....	باب سیم، اندر شناختن آب یعنی بول آدمی
۲۷.....	باب چهارم، [جنس و نوع و فصل خاصه و مرض و عرض]
۲۷.....	[باب پنجم] فصل اندر معرفت نبض
۲۸.....	باب ششم، اندر شناختن بیماری‌های هر بیمار
۲۸.....	باب هفتم، اندر علامات که دلالت بر سلامتی حال بیمار می‌کند
۲۹.....	باب هشتم، اندر شناختن مقدمات بیماری که خواهد پدید آمدن
۲۹.....	باب نهم، اندر بحران
۳۰.....	باب دهم، اندر شناختن بحران که از چندم به چندم بحران کند و روزهای بحران یکی کدام است
۳۱.....	باب یازدهم، اندر شناختن که هر علت، غالب تا چند روزه است
۳۲.....	باب دوازدهم، در بیان بیماری‌های صفراوی و سوداوی و بلغمی و خونی
۳۴.....	باب سیزده، در بیان مقصود این کتاب
۳۴.....	باب چهاردهم، اندر بیماری‌های سر و گوش و چشم و بینی و دهان و زبان و حلق
۳۴.....	[فصل] اول اندر درد سر
۴۱.....	فصل اندر لقوه و علاج لقوه
۴۱.....	فصل اندر صرع
۴۲.....	فصل اندر سوداوی و او، نوع [ی] از صرع باشد
۴۳.....	فصل در مالیخولیا
۴۴.....	فصل اندر دیوانگی
۴۴.....	فصل اندر کزاز

۴۴	فصل اندر اختلاج
۴۵	فصل اندر سر گشتن
۴۵	فصل اندر سرسام
۴۶	فصل اندر سکنه
۴۶	فصل اندر ام‌الصیان
۴۷	فصل در کابوس
۴۷	فصل اندر خدر
۴۷	فصل اندر رعشه
۴۸	فصل در تشنج
۴۸	فصل اندر کزاز و تمذد و امتداد
۴۸	اول درد گوش
۴۸	فصل در باد گوش
۴۹	فصل اندر ریش گوش
۴۹	فصل اندر بانگ گوش که اطبا آن را طنین نامند
۴۹	فصل اندر کری
۵۰	فصل اندر کرم گوش
۵۰	فصل اندر بیماری چشم
۵۰	اول درد چشم
۵۱	فصل اندر آبله چشم
۵۱	فصل اندر سفیده چشم
۵۱	فصل اندر شب‌کوری
۵۲	فصل اندر چشم سرمازده
۵۲	فصل اندر بیماری بینی

۵۲	فصل اندر خون بینی
۵۲	فصل اندر خون بینی
۵۲	فصل اندر سده بینی
۵۳	فصل در بیماری های لب و آماس لب
۵۳	فصل اندر بیماری های دهن
۵۳	[فصل اندر قلاع که ماده وی خون باشد]
۵۳	فصل اندر خوره دهن
۵۳	فصل اندر آماس دهن و ریش
۵۴	فصل اندر بیماری های دندان
۵۴	فصل اندر جنبیدن دندان
۵۵	فصل اندر بیماری های زبان
۵۵	فصل اندر گراتی زبان [که] از بلغم باشد
۵۶	فصل اندر طر قیدن زبان
۵۶	فصل اندر خناق
۵۶	فصل اندر زکام و نزله
۵۶	[فصل اندر بیماری های ریه]
۵۶	فصل اندر سرفه
۵۷	فصل اندر سینه سام که ذات الجنب است
۵۷	فصل اندر تنگی نفس
۵۷	فصل در گرفتن آواز
۵۸	فصل اندر ذات الریه
۵۸	فصل اندر خفقان
۵۹	فصل اندر بیماری معده

۵۹	فصل اندر هیضه
۶۰	فصل اندر بیماری [های] جگر
۶۰	[فصل اندر آماس جگر]
۶۰	فصل اندر استونه
۶۰	فصل اندر یرقان
۶۱	فصل اندر استسقا
۶۱	فصل اندر سپهر
۶۲	[فصل اندر بیماری های امعاء]
۶۲	فصل اندر قولنج
۶۳	فصل اندر کرم شکم
۶۴	فصل اندر بواسیر
۶۴	فصل اندر باد ناسور
۶۴	فصل اندر قراقر روده و شکم
۶۵	فصل اندر آماس مقعد
۶۵	فصل اندر بیرون آمدن مقعد
۶۵	[فصل اندر بیماری های آلات بول]
۶۵	فصل اندر درد گرده
۶۵	فصل اندر ریگ مثانه و زهار
۶۶	فصل اندر سوزش بول و سر قضیب و مثانه و مجرای بول
۶۶	فصل اندر ریش مثانه
۶۶	فصل اندر بستگی بول و گرانی زهار
۶۷	فصل اندر ادرار بول یعنی تاختن بسیار
۶۷	فصل اندر سلس البول

۶۷	فصل اندر درد پشت
۶۸	[فصل اندر بیماری‌های آلات تناسل]
۶۸	فصل اندر آماس خایه و ذکر
۶۸	فصل اندر باد فتق
۶۸	فصل اندر بیماری‌های [های] زهدان
۶۸	اول درد در زهدان
۶۸	فصل اندر بستگی حیض
۶۸	فصل [اندر] افراط حیض
۶۹	[فصل اندر درد اندام‌ها]
۶۹	فصل اندر عرق النساء و درد سرین
۶۹	فصل درد مفاصل یعنی در پیوندها از سرتا پای و تقرس
۶۹	فصل اندر تقرس
۷۰	فصل اندر تب‌ها
۷۱	فصل اندر تب محرقه صفروای
۷۲	فصل اندر تب هرروزه که به لرز باشد
۷۲	باب اندر تب یکروزه که آن را حقی یوم گویند
۷۳	اندر تب شطراغلب
۷۳	باب اندر تب ربع
۷۴	باب اندر تب خمس و سدس و سبع
۷۴	باب اندر تب وبایی
۷۵	باب اندر تب آبله و حصبه و سرخچه
۷۵	باب اندر لرزه که تب نباشد
۷۶	باب اندر سرخچه

باب اندر طاعون.....	۷۶
[باب اندر باه و مسائل تناسل و توألد]	۷۶
باب اندر آب پشت افزون کردن.....	۷۶
باب اندر بزرگ کردن قضیب بود.....	۷۷
باب اندر تنگ کردن فرج، به محل بکارت آوردن و بوی خوش کردن.....	۷۷
[باب اندر سقط جنین]	۷۷
باب اندر دفع دشوار زادن زنان.....	۷۸
باب اندر نزادن زنان.....	۷۸
باب، اگر کسی را مار به خلق رفته باشد.....	۷۸
باب اندر گزیدن سگ دیوانه.....	۷۸
باب اندر دانستن خواص ادویه و اشربه بر مریض اختصار و انتخاب.....	۷۹
[انجیر]	۷۹
انگور شیرین.....	۷۹
شفتالو.....	۷۹
آلوی سیاه.....	۷۹
امرود.....	۸۰
انار ترش.....	۸۰
انار شیرین.....	۸۰
آبی.....	۸۰
سیب شیرین.....	۸۰
سیب ترش.....	۸۰
زردآلو.....	۸۰
توت سفید.....	۸۰

سنجد	۸۱
خریزه سندی	۸۱
خریزه شیرین	۸۱
انجیر خشک	۸۱
ماست تازه	۸۱
ماست ترش	۸۱
سیر	۸۱
کره تازه	۸۲
زیتون	۸۲
تخم مرغ خانگی	۸۲
زرشک	۸۲
کرنب	۸۲
غوره	۸۲
شیربرنج	۸۲
سرمه	۸۲
مرغ گرداننده	۸۲
بریان	۸۳
گردکان	۸۳
گندم خام	۸۳
پسته	۸۳
رشته	۸۳
برنج	۸۳
باقلی	۸۳

۸۴	ماش
۸۴	روغن بادام
۸۴	روغن زیت
۸۴	روغن شیربخت
۸۴	آب غوره
۸۴	بادنجان
۸۴	گوشت گوسفند
۸۴	گوشت بز
۸۴	گوشت گوساله
۸۵	گوشت قدید گاو
۸۵	گوشت آهو
۸۵	[گوشت...]
۸۵	گوشت خرگوش
۸۵	گوشت کلنگ
۸۵	جزر
۸۵	شراب نو
۸۶	شراب کهن
۸۶	شراب بزرگو
۸۶	شراب سرخ
۸۶	شراب خرما
۸۶	ماهی بزرگ
۸۶	ماهی کوچک
۸۶	ماهی شور

۸۶	سر بریان
۸۷	مغز سر
۸۷	چشم‌ها
۸۷	پاچه
۸۷	تیهو و تذرو
۸۷	گنجشک
۸۷	خروس
۸۷	درآج
۸۷	گوشت اسب
۸۷	گوشت خرگور
۸۸	پیار
۸۸	سیر
۸۸	اسفناج
۸۸	کدو
۸۸	شکنبه
۸۸	شکنبه و روده
۸۸	پیه و دنبه
۸۸	سماق
۸۹	نخودآب
۸۹	هریسه
۸۹	شراب سیب شیرین
۸۹	شراب به
۸۹	شراب نیلوفر

۸۹	سکنجبین
۸۹	گلشکر
۸۹	گلنگین
۹۰	زنجبیل پرورده
۹۰	هلیله پرورده
۹۰	مغز بادام
۹۰	مصطکی
۹۰	جوارش عود
۹۰	شراب حماض
۹۰	شراب نارنج
۹۰	شراب لیمو
۹۱	شراب نار ترش
۹۱	عود
۹۱	عنبر
۹۱	صندل
۹۱	گل سرخ
۹۱	گلاب
۹۱	عرق بیدمشک
۹۱	کاسنی
۹۲	گرمابه
۹۲	هوای تابستان
۹۳	هوای زمستان
۹۲	هوای پاییز

جامه از پشم	۹۲
ابریشم	۹۲
جامه پنبه	۹۲
جامه کتان	۹۲
جامه قصب	۹۳
انگبین	۹۳
پالوده	۹۳
نمایه ها	۹۵
منابع مورد استفاده در تصحیح	۱۱۲

تمام ارزش‌ها و عواید معنوی این اثر تقدیم می‌گردد به

روح بلند پزشک پژوهشگر و حکیم بزرگوار

استاد دکتر عبدالله احمدیه

بسم الله الرحمن الرحيم

برای «مکتب طب سنتی ایران» ویژگی‌های چندی می‌توان برشمرد، از جمله آنکه این میراث کهن، نه فقط یک «متد» و «شیوه» درمان، که یک «نظام جامع طبّی» است که هم در آداب و تدابیر نگاهداشت تندرستی سخنان کاربردی بسیار دارد، و هم در سبب‌شناسی و تشخیص بیماری‌ها دیدگاهی فراگیر و گسترده عرضه می‌کند، و هم در درمان از اقسام شیوه‌های گوناگون یعنی از کاربرد اشکال متنوعی از مواد زیستی طبیعی و اعمال روش‌های دستی تا رویکردهای روانی و روحانی بهره می‌گیرد.

ویژگی دیگر آنکه این مکتب بر «حکمت طبیعیات» مبتنی است و بر دو پایه خرد و تجربه مدوّن و سنجیده استوار است، نه بر دریافت‌های پراکنده و شناخت‌های نابسامان. حفظ این دو ویژگی، امروز برای اسبابگران این مکتب بسیار مهم است، به زبان دیگر در بازیابی و بازسازی آن، دو نکته مهم باید در نظر گرفته شود: یکی آنکه تمامیت و یکپارچگی دانش در ساختار این مکتب از میان نرود و توقف در حیطه‌های ساده‌تر و دست‌یافتنی‌تر موجب فراموشی اصول بنیادی نگردد و دوم آنکه در هر اقدامی برای گسترش و توسعه این مکتب، دقت و تعهد بسیاری صرف شود تا خواسته یا ناخواسته عیار «خردورزی» و «تجربه‌گرایی روش‌مند» در آن کم‌رنگ نشود.

یکی از پیش‌نیازهای لازم برای دستیابی به این اهداف، تمهیل دسترسی به گنجینه دانش و آموزه‌های مکتوب حکیمان در دوره‌های تاریخی گوناگون است. بدین منظور لازم است که این نوشتارها با شکیبایی و دقت و با رعایت ملاحظات علمی و معیارهای ادبی تصحیح شده و در دسترس علاقه‌مندان و دانشجویان قرار گیرند. از آن پس می‌توان این متون را در پژوهش‌های گوناگون به کار برد و از آموزه‌هایشان درس اعتدال و تندرستی گرفت.

مجموعه ده‌جلدی فاخری که اکنون پیش چشم ماست، دربرگیرنده چهارده کتاب و رساله طبّی گرانقدر از قرن دهم تا چهاردهم هجری قمری است. بی‌گمان این کوشش

ارزشمند، بخش نادیده و ناخوانده‌ای از خزانه دانش حکیمان قرون اخیر را برای دانشجویان و طبیبان و پژوهشگران به روشنایی می‌آورد و به شناخت آراء نظری حکمای این دوره تاریخی و داوری‌هایشان درباره حکیمان پیشین انسجام بیشتری می‌بخشد. همچنین با گسترش و تعمیق دانش پزشکان حکمت‌ورز، آموزه‌های پیشگیری و درمان را ارتقاء خواهد داد و در حوزه پژوهش‌های تحلیل تاریخی مکتب طب سنتی ایران نیز به کار خواهد آمد.

به جاست که از همه مدیران و دست‌اندرکاران این مجموعه به‌ویژه جناب آقای دکتر محمدرضا شمس اردکانی برای تلاش و همتشان در مدیریت این پروژه در مراحل گزینش و جستجوی نسخ، حذف چینی، مقدماتی، تصحیح و پژوهش و ویرایش، و چاپ کتاب قدردانی نمایم. همچنین از زحمات استاد ارجمند آقای فرید قاسملو و همکار کوشای ایشان آقای علی‌اکبر وطن‌پرست در مطالعات کتاب‌شناسی و گزینش و گردآوری نسخ خطی تشکر می‌کنم.

در این راستا تلاش مصححان ارجمند و گرانمایه این کتب و رساله‌ها، و تلاش و دقت ارزنده سرویراستار و مدیر اجرایی فرآیند تصحیح، آقای دکتر مجید انوشیروانی قابل تقدیر است.

امید است که این کتاب در اعتلای مکتب طب سنتی ایران نقشی بسزا ایفا نماید.

دکتر باقر لاریجانی

رئیس دانشگاه علوم پزشکی تهران

دیباچه مصحح

هو الحکیم

کتابی که پیش رو دارید، مجلد سوم^۱ از مجموعه‌ای با نام «کشکول حکیم مؤمن» است که در آن، مؤلف تلاش داشته تا نگاهی کلی و موجز به دانش طب داشته باشد. چنان‌که در همین خلاصه، که نسخه خطی آن از عفتاد و چند صفحه فراتر نمی‌رود، از «مقدمه آفرینش آدمی» و تعریف طب و صحت و مرض شروع کرده و پس از نگاهی گذرا به دانش تشریح و اسباب و علل و دلایل و علایم، به شویه حکمای پیشین، به بیماری‌های مهم «سر تا قدم» پرداخته است. وی در مورد هر بیماری، بدون آنکه وارد تعریف و حدود جزئی آن شود، اشاره کوتاهی به اسباب و گاهی علایم آن می‌کند و سپس به نسخه‌های درمانی آن می‌پردازد که چنان‌که خواهید دید، تلاش شده جزئیات و مفردات آنها تا حد امکان، در دسترس عموم مردم باشند. آخرین باب کتاب نیز به «دانستن خواص ادویه و اشربه بر سبیل اختصار و انتخاب» اختصاص داده شده است و در آن، برخی مفردات رایج، به ترتیب حروف الفبا نام برده شده و توضیحات بسیار مختصری درباره هر یک، از فواید و مضار، آمده است.

متأسفانه با توجه مخدوش بودن آغاز و انجام و انجاء نسخه‌ای که در اختیار مصحح بود، نام دقیق و کامل مؤلف و تاریخ نگارش کتاب معلوم نشد.

نسخه خطی موجود، نسخه‌ای نسبتاً خوش‌خط است که تمامی صفحات آن قاب‌بندی شده و هر صفحه دارای ۱۸ خط است. عناوین باب‌ها و فصل‌های کتاب با خطی درشت‌تر و پررنگ‌تر نوشته شده‌اند تا تفکیک آنها روشن باشد.

در تصحیح کتاب از تنها نسخه موجود در اختیار مصحح استفاده شد. پس از حروفچینی اولیه از روی نسخه خطی، مقابله و بازخوانی‌های لازم در چند مرحله انجام شد. در مرحله نخست، تلاش شد تمامی اشتباه‌های تایپی پیش‌آمده برطرف شوند؛ در مرحله دوم با اعمال قواعد دستور زبان پارسی و قوانین سجاوندی، متن کتاب چهره‌ای دیگر یافت تا به راحتی برای خواننده امروزی قابل خوانش و استفاده باشد. لازم است همین‌جا گفته آید که برخی خطاها در متن کتاب به دفعات تکرار شده بود که از آن جمله است نوشتن «قوفا» به جای «قوفا»، نوشتن «عاقرقرها» به جای «عاقرقرها»، «اسطمخیقون» به جای «اسطمخیقون» یا «روغن کشانیده» به جای «روغن کشانیده» یا موارد بسیاری از نوشتن فعل «خاستن» به صورت «خواستن». این موارد و همچنین

۱. در نسخه خطی، واژه «سیم» خط‌خوردگی دارد و به خطی شبه خط کاتب، بالای آن واژه «دویم» نوشته شده است. شماره مجلد بعدی، که موضوع آن «مفردات مستعمل» است، نیز به همین شیوه از «چهارم» به «سیم» اصلاح شده است.

مواردی چون نوشتن «پ» به جای «ب» (مانند «خرابی» به جای «خرابی» یا نوشتن پیشوند «بی» به صورت «پی»)، و همچنین جدانویسی پیشوند «ب» (مانند «به‌بندد» یا «به‌رود»)، به جهت زیادی تعداد و روشنی واژه‌های درست، همگی در متن کتاب اصلاح شدند و از ذکر آنها در پاورقی اجتناب شد.

اما در مرحله سوم مقابله تلاش شد موارد پرشمار ناخوانایی، بدخطی و جافتادگی‌های متن کتاب، با توجه به خود متن و به سیاق متن یا معنا، اصلاح و جاگذاری شوند و در نهایت و در مرحله چهارم بازخوانی و مقابله، موارد مبهم باقیمانده با مراجعه به دیگر منابع معتبر طبی و ادبی، بازبینی و اصلاح شد و در موارد لازم، توضیحات مربوطه در پاورقی‌ها ذکر یافت. لازم است یادآوری گردد که در مواردی نه چندان زیاد، مصحح مجبور شد به دریافت‌ها و اجتهادهای شخصی خود اعتماد کند که همگی این موارد در متن کتاب، در داخل کروش قرار گرفته‌اند و در پاورقی‌ها نیز توضیح شده‌اند.

در تصحیح متن کتاب تلاش فراوان شد تا نهایت امانت‌داری و پای‌بندی به متن اصلی رعایت گردد، ولی چنان‌چه یاد آمد، در مواردی لازم شد به روال تصحیح انتقادی، از متون طبی اصلی و اصیل و در موارد معدودی از رهیافت‌های علمی مصحح استفاده گردد.

ناگفته پیداست که اساتید، دانشجویان و علاقمندان طب سنتی ایران در راه مطالعه و تحقیق و تفحص در پهنه گسترده و بی‌پایان این دانش اصیل و عمیق، پیش از آنکه به کتبی چون کتاب حاضر برسند، با متونی به مراتب معتبرتر و مهم‌تر مواجهند و شاید این نکته به ذهن متبادر شود که تصحیح و انتشار چنین کتبی ضرورت و اولویت ندارد. گرچه این نکته، مهم و قابل توجه است و لازم است مورد توجه سیاست‌گذاران و دانشگاهیان و ناشران و مصححان قرار گیرد، ولی نگاهی گذرا به کتب فراوان مشابه کتاب حاضر، نشان‌دهنده نکاتی ارزشمند است که در همین کتب مختصر و خلاصه به چشم می‌خورد و از دیدگاه‌های مختلفی چون «ساده‌نویسی»، «توجه به طبقات عامه و توده مردم»، «توجه به مبانی و اصول حفظ‌الصحه و سته ضروری»، «معرفی نسخه‌های درمانی ساده و در دسترس» و... شایان توجه ویژه است.

اما با وجود همه نکات بالا که در جای خود دارای ارزش و شایسته توجهند، لزوم توجه نهادهای بزرگ و قدرتمند دانشگاهی و علمی که بودجه‌های لازم را در اختیار دارند، به مقوله ترجمه، تصحیح و صد البته تألیف کتب اصیل و اصلی و علمی در حوزه طب سنتی ایران، امری غیر قابل انکار است.

به هر روی امید است جهاد مقدسی که در راه تصحیح و ترجمه و بازنشر کتب دانش مردمی و اصیل طب ایرانی شکل گرفته است، بتواند با آسیب‌شناسی مداوم و تصحیح روش‌های موجود، بیشترین خدمت را به این دانش ارزشمند بومی بنماید.

در پایان لازم است از سروران و عزیزانی که در راه تصحیح و بازنویسی این کتاب یاریگر من بودند، سپاسگزاری گردد:

دوست و همکار دانشی‌ام، جناب آقای دکتر مجید انوشیروانی که با گشاده‌رویی و گشاده‌دستی، در این راه از هیچ راهنمایی و کمکی دریغ نکردند؛

همسر همراه و مهربان‌ام، سرکار خانم دکتر اکرم حاجی‌زمانی که در مقابله و ویراستاری اثر، متقبل زحمات فراوانی شدند؛

استادان گرامی، آقای مهندس محمد کمالی‌نژاد و آقای محمدصادق شریعت پارسا که مهربانانه در گشایش سختی‌ها و پیچیدگی‌های این اثر کوشیدند؛

و همه دوستانی که با راهنمایی‌ها و همراهی‌های خود، در به انجام رسیدن این اثر، کمک و یاری نمودند.

با امید سرفرازی ایران و ایرانی

ناصر رضایی‌پور

آذر ۱۳۹۰ خورشیدی

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

الحمد لله رب العالمين والعاقبه للمتقين والصلوة والسلام على نبينا محمد وآله اجمعين

اما بعد، چنین گوید مولانا شمس‌الدین محمد - قَدْسَ اللهُ رُوحَه - که بعد از حصول معرفت فنون طبی به قوانینی^۲ از وجه علمی و عملی، به طریق متقدمان شروع به تجریت و امتحان کتاب‌های بزرگان کرده شد و آنچه بر سبیل یقین به تجربه پیوست، به ترتیب تقریر، تحریر یافت بنا بر سبیل افاده تا طالبان این فنون مطلوب را زودتر به حصول آید و از آنچه طالبان این فن بدان احتیاج افتد و ذکر کرده شد بر چند باب و چند فصل:

۲. در متن اصلی واژه‌ای شبیه «بقوانانه» نوشته شده که به خوبی خوانده نمی‌شود و به سیاق معنی جمله جایگزین شد.